

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

РЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта»

НА ТЕМУ: «ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАНТАЗІЇ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Виконала: студентка _ II __ курсу,
Шульга Єлизавета Василівна
610з групи заочної форми навчання
Спеціальності
012 Дошкільна освіта.

Керівник к. п. н. Кравчук Н.П.
доцент кафедри психології та
педагогіки розвитку дитини
Рецензент професор кафедри
дошкільної освіти
Гаврилюк С.М.

Умань – 2023

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах розбудови незалежної державності й долучення України до Європейського Співтовариства особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення та відповідати за їх реалізацію. Особливо проблема формування людини-творця стосується підростаючого покоління, від якого значною мірою залежить майбутнє нашої держави.

Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні, проголошених у низці нормативно-правових освітніх документів, зокрема Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти є забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку особистості і творчої самореалізації підростаючого покоління.

Реалізація цього завдання у ЗДО може бути здійснена за умови продуктивного використання у освітньому процесі тих психологічних надбань дошкільного віку, які утворюють внутрішні ресурси подальшого особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Одним із таких ключових новоутворень дітей старшого дошкільного віку виступає фантазія, яка є основною характеристикою творчої особистості, її діяльності (Л. Божович, В. Давидов, О. Дудецький, В. Клименко, Г. Костюк, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.).

Сензитивним періодом для розвитку фантазії, за визначенням психологів (Г. Костюк та ін.), є дошкільний вік. Тому завдання сучасного ЗДО полягає у необхідності використати сприятливий для розвитку цієї психічної функції період.

Залежність фантазії дитини від зміни провідної діяльності призводить до переважного розвитку в старшому дошкільному віці відтворювальної уяви, а те, що творча уява, вже достатньо розвинена грою, не знаходить належного місця у освітньому процесі, на наш погляд, є серйозною психолого-педагогічною

проблемою. У зв'язку з цим, необхідність вивчення психологічних особливостей розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку набуває особливого значення.

На сучасному етапі психологи приділяють увагу вивченню окремих аспектів окресленої проблеми, зокрема формуванню фантазії на ранніх стадіях онтогенезу, психологічних механізмів її функціонування (О. Голюк, І. Грузинська, В. Іванова, Н. Мацько, Н. Палагіна, Н. Пахальчук, Л. Подоляк та ін.), розвитку фантазії обдарованих дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (І. Карабаєва, М. Коновальчук, Т. Яценко), розвитку фантазії дітей із особливими потребами (К. Речицька, К. Сошина), розвитку фантазії як компонента становлення суб'єктності дітей старшого дошкільного віку (І. Тітов), технологій розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку (І. Барташнікова, О. Барташніков, С. Гін, Л. Макрідіна, Є. Сапогова, Л. Субботіна, О. Тетеріна, Л. Ткач, Л. Шрагіна).

Актуальність, недостатня теоретична і практична розробленість означеної проблеми та необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми нашого дослідження: ***«Особливості розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку»***.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості розвитку фантазії у старшому дошкільному віці; розробити та апробувати психолого-педагогічну програму розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – особливості розвитку творчої особистості старшого дошкільника.

Предмет дослідження – психологічні засади розвитку фантазії дітей старшого дошкільного віку у освітньому процесі.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети був використаний комплекс методів дослідження: *теоретичні*: теоретичний аналіз наукових літературних джерел, узагальнення, синтез, систематизація наукової інформації, побудова концепції дослідження;

емпіричні: спостереження, опитування, бесіда, тестування, аналіз продуктів творчої діяльності, психолого-педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний); *обробки та інтерпретації*: методи статистичної обробки даних, кількісної і якісної інтерпретації та узагальнення даних експерименту.

Апробація результатів: матеріали дослідження були обговорені на засіданні кафедри психології та педагогіки розвитку дитини та І Всеукраїнській науково-практичній конференції «Професійний розвиток педагога в контексті сучасних викликів» (19 квітня 2023 року) на базі КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Публікація: за результатами дослідження опубліковано тези на тему: «Особливості розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку у освітньому просторі ЗДО» // матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Професійний розвиток педагога в контексті сучасних викликів» (19 квітня 2023 року)

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 108 сторінок, з них 98 – основний текст.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити ряд висновків:

1. На основі вивчення, аналізу та узагальнення наукової літератури визначено фантазію дітей старшого дошкільного віку як пізнавально-творчий процес довільного створення суб'єктом образів діяльності, які мають ознаку новизни по відношенню до даних сприймання та пам'яті, орієнтують його творчу діяльність, втілюються в суб'єктивно нових творчих продуктах. Крім того, творчими вважаються лише ті образи, в яких збережений смисловий зв'язок із реальністю, які наділені певним смислом, створюються не випадково, а завжди мотивовані певною смисловою тенденцією.

З'ясовано, що в діяльності, що потребує зовнішньої опори, творча уява перетворюється у самостійну внутрішню діяльність, де необхідність у зовнішній опорі зникає, здійснюється перехід від переважно відтворювальних її форм до творчої переробки уявлень, від простого комбінування до логічно обґрунтованого, більш повного та правильного відображення навколишнього світу, від мимовільного, нецілеспрямованого створення образів до довільного, цілеспрямованого. Внаслідок цих змін у дітей з'являється можливість самостійно створювати нові різноманітні образи та втілювати їх у творчих продуктах.

2. Визначено зовнішні (особливості сімейного виховання) та внутрішні (вікові, гендерні та індивідуально-психологічні особливості особистості (інтелект, самооцінка і рівень домагань, рівень суб'єктивного контролю, інтроверсія-екстраверсія, емоційна лабільність-емоційна стабільність, тип темпераменту, психофізіологічна міжпівкульна робота мозку)) чинники розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку. Виявлено гендерні відмінності у створенні образів фантазії старших дошкільників, розкрито особливості використання дітьми прийомів фантазування.

3. Розроблено критерії (мотиваційний, когнітивний та діяльнісний), показники та рівні сформованості фантазії дошкільників (достатній, середній та низький). З'ясовано, що між показниками критеріїв фантазії та показниками індивідуально-психологічних особливостей старших дошкільників, зокрема інтелекту, самооцінки і рівня домагань, рівня суб'єктивного контролю, інтроверсії, екстраверсії, емоційної лабільності-емоційної стабільності, темпераменту, психофізіологічної міжпівкульної роботи мозку, існують статистично значущі зв'язки. Емпірично досліджено, що динаміка розвитку показників критеріїв як вербальної, так і невербальної фантазії нерівномірна. Спостерігається гетерохронність у розвитку фантазії дітей. Встановлено, що показники продуктивності фантазії з віком підвищуються, а що стосується показників оригінальності, то вони знижуються.

4. На основі результатів дослідження розроблено і апробованої програму розвитку фантазії у старших дошкільників в освітньому процесі ЗДО ефективність якої підтверджено позитивними змінами, що відбулися в динаміці розвитку фантазії дітей, а також їх особистісній сфері. Підвищилися показники критеріїв невербальної і вербальної фантазії і, як наслідок, збільшилася кількість дітей із високим та середнім рівнями розвитку фантазії, і, відповідно, зменшилася кількість дітей із низьким рівнем. Підвищилися показники експертного оцінювання рівня розвитку фантазії дітей. Водночас, відбулося зростання в них адекватної самооцінки.

5. Підготовлені методичні рекомендації спрямовані на практичну допомогу вихователям і батькам для забезпечення активізації й ефективного перебігу процесу розвитку фантазії у старших дошкільників, становлення їх творчої особистості. Зокрема наголошується на необхідності дотримання таких чинників: створення творчо розвивального освітнього середовища щодо розвитку фантазії дітей; урахування вікових, гендерних та індивідуально-психологічних особливостей розвитку фантазії дітей старшого дошкільного віку; забезпечення сприятливої психологічної атмосфери у процесі життєдіяльності дітей, а також організація спільної творчої діяльності з дітьми; використання системи творчих завдань, інноваційних технологій розвитку фантазії; сприяння прояву й реалізації інтересів і здібностей дітей, шляхом залучення їх до різних видів творчої діяльності. Лише комплексний підхід, взаємодія вихователів і батьків, здатний забезпечити розвиток фантазії у дітей, становлення їх творчої особистості.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розвитку фантазії дошкільників. Подальшого вивчення потребують питання, пов'язані з дослідженням розвитку фантазії на інших вікових етапах, у різних умовах навчання, з'ясування готовності вихователів до впровадження психолого-педагогічних програм розвитку фантазії дітей.